

Наливайко Марія Ярославівна
доцент кафедри української мови та славістики
ТНПУ імені В. Гнатюка,
кандидат філологічних наук, доцент
e-mail: nalyvajko_m@tnpu.edu.ua
Ільчук Тетяна Іванівна
студентка факультету філології і журналістики
ТНПУ імені В. Гнатюка

ОБРЯДОВИЙ ТА ЗВИЧАЄВИЙ ДІАЛЕКТНИЙ ТЕКСТ В УКРАЇНСЬКИХ НАДДНІСТРЯНСЬКИХ ГОВІРКАХ

Актуальним залишається питання про діалектні тексти, в яких передано послідовність обрядових та звичаєвих дій певного ареалу, хоч цю проблематику порушено в працях К. Глуховцевої [2], О. Миголинець [3], Н. Глібчук [1] та інших учених.

Сучасні тексти згаданої тематики – це спогади інформаторів, які народилися у 30-их-50-их рр. ХХ ст., коли респонденти були учасниками чи свідками зазначених обрядових чи звичаєвих дій. Окремі звичаї пізнані діалектоносіями пізніше. Діалектний текст цієї тематики прийнято розглядати як культурний феномен, що репрезентує своєрідні лексичні одиниці, поширені в досліджуваному ареалі. Мета дослідження – описати мовне втілення окремих обрядів календарного циклу та звичаїв, пов'язаних із ними, у діалектних текстах українських наддністрянських говірок.

Загалом діалектні обрядові та звичаєві тексти як спогади про минуле позначені темпоральним протиставленням «тепер – раніше»: 'пот'ім за 'ручини // там на за'ручинах то вже да'йут по'дарки / моло'д'і даєє 'мама моло 'дого чи моло'д'ий да'йуть йа'кес' 'шос' / 'золото дару'вали / о / а 'пот'ім 'тижден' 'перед вес'іл'л'ам 'мус'іли запро'сити 'гост'і // то не так йак те'пер в'ід'іс'лали зап 'рошен: 'а і 'гост'і вже з'нають і попрі'ходили / а ко'лис' 'кожну 'хату не 'мали оми 'нути // (Записано від Пакон Ганни Іванівни, 1954 р. н., м. Копичинці Чортківського району Тернопільської області).

Текстотека макротемати «свято Різдва» репрезентує послідовність обрядових дій у переддень цієї події та під час свята, що може бути підставою

для виділення мікротем «Святвечір», «Різдво». Це засвідчено переліком дій, що були обов'язковими, зокрема: готуватис'я до с'вяткуван'я Р'ізд'ва почи'нали в'ід'разу п'ісл'я Мико'лайя // вже т'рет'ого чис'ла / 'може чет'вертого в ріг^x м'іш'ка 'сипали в' // ну / 'може 'літру пше'ничного зер'на і да'вали пра'ник та'кий і тре було йо'го то'їк'ти / щоб п'ідготувати кут'у // і товк'ти йо'го 'було п'рикро / було йо'го т'аж'ко / але т'реба _ було то'їк'ти / бо йак не по'слухайеш / то с'в'ата не при'їдуть // і тов'чеш / тов'чеш / тов'чеш на 'чомус' твер'дому чи то 'була 'копчка пати'ка чи був пор'іг^x в йа'комус' / ка'за'ї гос'подарс'к'ї буд'івлі // і там то'їк'ли] (Записано від Барановської Надії Василівни, 1948 р. н., с. Поплави Тернопільського району Тернопільської області).

Під час святкування Різдва особливого значення надавалося таким стравам, як кутя, капуста з грибами: Ої / йак зи'ма зачи'нае'с'я, то ў сел'ї 'наш'ім вс'о ожи'вайе. 'Л'уди з'разу гу'ту'ють'с'і до с'в'ат // а йак п'риїде с'в'ат 'веч'ір, то'то ўже йе 'шос' 'фаїне! // в 'кожд'ій 'хат'і 'пахне кут':о'їу, ка'пусто'ї з гри'бами і уз'варом 'навіт' // (Записано від Пакон Зіновія Стефановича, 1952 р. н., у м. Копичинці Чортківського району Тернопільської області).

Текстотека макротем «Весілля» репрезентує послідовність обрядових дій у переддень цієї події та під час свята, що може бути підставою для виділення мікротем «Сватання», «Заручини», «Весілля» та ін.

[ну: / ве'с'іл':а ну почи'нае'ц'я 'завжди з старос'т'і'ї / заси'ляють старос'ти / при'ход'ат старос'ти // і при'шли до 'мене старос'ти // спочатку о'дин при'шо'ї / а йіх 'було два старос'ти 'моло'дого // спочатку при'шо'ї о'дин /до'їго гово'ри'ї про фсе 'дома // в'ін з мо'їм 'татом ро'били в'разом комбаї'нерами / 'до'їго гово'рили // а 'пот'ім при'шо'ї м'ї наре'чени'ї з д'ругим с'таросто'їу / ну таї вже пос'ватали ми'не // пос'ватали / догово'рили'с'я ко'ли буде ве'с'іл':а / ну а ве'с'іл':а почи'нае'ц'я йак почи'нають готу'вати / 'жарити / пе'к'ти / ну 'р'ізн'і ст'рави готу'вати // (Записано від Гевчук Олександри Семенівни, 1950 р. н., с. Городниця Тернопільського району Тернопільської області).

При описі обряду весілля важливе значення мало вінкоплетення: в 'п'ятниц'у були в'інкоп'летини° // моло'да з° друш'ками і'де і зап'рошуйе д'і'учат на в'інкоп'летини° і да'йут йі'йі в 'кого йе зе'лений м'ірт / ну 'з'іл:'а 'кажут в нас / м'ірт / шпа'рагус / холо'док // (Записано від Гевчук Олександри Семенівни, 1950 р. н., с. Городниця Тернопільського району Тернопільської області).

Отже, в обрядових і звичаєвих діалектних текстах вербалізовано етнокультурну інформацію, характерну для певного ареалу.

Література

1. Глібчук Н. Із спостережень над весільною лексикою у наддністрянських та надсянських говірках. <https://philology.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/05/Hlibchuk-120-126.pdf>
2. Глуховцева К. Д. Обрядовий та звичаєвий діалектний текст в українських східнословобожанських говірках. http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=movmk_2017_1_21
3. Миголинець О. Із спостережень над лексикою власне весільного обряду в українських закарпатських говірках. <https://dspace.uzhnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/edc977b2-0c67-4cf7-8b4c-cb3e61767f79/content>